

Offerdalspipa

Figur 1. Svenska spelpipor

Historia och konstruktion

Instrumentbyggaren och folkmusikern Gunnar Stenmark bygger traditionella svenska flöjter i olika tonarter, inklusive Härjedalspipa, Offerdalspipa, Bjårskpipa och Caval.

Härjedalspipan har en cylindrisk borrarning och sex fingerhål. Folkmusikerna Mats Berglund, Ale Möller och instrument-byggaren Oskar Olofsson återupplivade instrumentet genom sitt projekt *“Musik i Härjedalens skogar förr och nu”*. Gunnar lärde sig flöjtbygge under flera år under Oskars handledning.

En Offerdalspipa som liknar Härjedalspipan hittades i Offerdalens hembygdsförenings samling. Den hade testamenterats till föreningen på 1960-talet av en man från Fiskviken. Offerdalspipan har sex fingerhål, är betsad brun och har en hyvlade, plan överyta. Flöjten är stämd i dur.

Figur 2:
Offerdalspipa

Byggsteg

En kort video visar hur man förbereder materialet:

<https://www.youtube.com/watch?v=b6JItDIMdMg>

Ämnet för en C¹-stämd flöjt är ett 35 cm långt trärör

- yttre diameter: 25 mm
- inre diameter: 13 mm

Du behöver två pluggar: en tätsittande plugg för munända och en mindre, lösare arbetsplugg. Applicera rå linolja på flöjtens insida eller bränn lätt insidan innan hålen borrar (se video). Om du använder poröst trä är det också bra att olja pluggen.

Placera rörämnet för borrarning så att årsringarna är horisontella. Borra ett Ø 6 mm hål cirka 4 cm från änden så att borrarpeten träffar arbetspluggen. Med hårdare träslag som björk kan borrarning lyckas utan plugg, men gran och tall spricker lätt utan stöd under hålet.

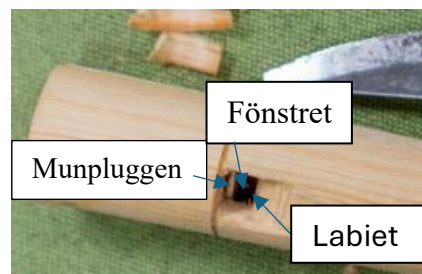

Figure 2. Tube, plug, and working plug

Tryck in arbetpluggen i röret upp till hålets övre kant. Forma med en vass kniv övre kanten av fönstret till 8,5 mm bredd. Avståndet från hålets övre kant till botten är 17,5 mm. Flytta pluggen till hålets nedre kant och karva fönstrets nedre kant — labiet, där ljudet skapas. Skär sidorna i fönstret 7 mm långa (avståndet från hålets övre kant till labiet). Fila kanterna släta.

Placera pluggen i flöjtens blåshål så att årsringarna är horisontella när ljudhålet är uppåt. Mät ljudfönstrets bredd med skjutmått och markera två linjer på pluggen. Fördjupa linjerna med kniv och karva en vågig luftkanal mellan dem med kniv och stämjärn. Luftkanalen ska leda luftströmmen till labiets centrum. Forma både flöjtens blåshål och pluggen lätt koniskt.

Slipa flöjtens insida (t.ex. sandpapper 800) och olja vid behov. Prova att blåsa. Tunna labiet vid behov och justera luftkanalens vinkel tills ljudet är klart och kraftfullt.

Borra fingerhålen med en 5 mm borrhög enligt modellflöjten. Hyvla ytan plan runt hålen. Ett högre ljudfönster ger ett mjukare ljud, medan ett lägre ger ett skarpare och klarare ljud. Den hyvlade överytan på Offerdalspipan ger exakt spelkontroll samtidigt som konstruktionen hålls stark. Avståndet från fingerhålens övre kant till borrens botten är 15 mm.

Stäm flöjten genom att förstora och fördjupa hålen. Börja från det lägsta hålet och arbeta uppåt. Avståndet mellan labiet och fingerhålet bestämmer tonhöjden: ju kortare avstånd, desto högre ton.

Slipa och finjustera stämningen. Om grundtonen blir för hög kan en ring sättas på nedre änden för att minska öppningen. Om båda oktaverna överblåses lätt kan luftkanalens vinkel vara för brant eller för låg i förhållande till labiet.

Figure 4 a–d. Steg i utformningen av fönstret, pluggen och munstycket.

Figur 5. Borrhög av fingerhålen

Figur 6. Hyvling av överytan runt hålen

Figur 7. Munstycke och ljudhål är färdiga

*De två första bilderna är från Gunnar Stenmarks hemsida:
harjedalspipan.se*

Övriga bilder är från evenemanget “Læven og lokk – Nordic instrument-making seminar in Oslo, 23–24 oktober 2025”, fotograf Karstein Grønnesby. Seminariet arrangerades av Karstein Grønnesby och Sylvelin Hege Sevilhaug i samarbete med Norsk lur- og bukkehornlag.

Figur 8. Färdiga fløyter

*Video från instrumentbyggarseminariet:
<https://www.youtube.com/shorts/c-WmTTitUIM>*

*Larvik, 27. november 2025
Sylvelin Hege Sevilhaug och Gunnar Stenmark
Svensk översättning: Minna Hokka, 11. februari 2026*

Seminariet genomfördes med stöd från:

NORSK SENTER FOR
FOLKEMUSIKK
OG FOLKEDANS